

FİKRET TÜRKMEN ARMAĞANI

Editörler:

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN
Yrd. Doç. Dr. Metin ARIKAN

Düzenleme Kurulu:

Prof. Dr. Mustafa CEMİLOĞLU
Prof. Dr. Zeki KAYMAZ
Prof. Dr. Metin EKİCİ
Doç. Dr. Alimcan İNAYET
Arş. Gör. Özgür AY
Arş. Gör. Ferah TÜRKER

Dizgi – Yazı İşleri:

Arş. Gör. Özgür AY

ISBN: 975-00740-0-9

Baskı Adedi: 500

Baskı Tarihi: Aralık 2005

Basım Yeri: KANYILMAZ MATBAASI
Sanat Caddesi 609 Sokak No: 13 Çamdibi - İZMİR
Tel: 0.232 449 14 43

PROF. DR. FİKRET TÜRKMEN İLE BİR SÖYLEŞİ

Ferah TÜRKER*

Bibigül OSMANALIYEVA**

Hocamız Prof. Dr. Fikret Türkmen'in Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'ndeki odasındayız.

- Sayın hocam, ilk olarak bize kendinizden bahseder misiniz?

1945 yılında Yozgat'ın Boğazlıyan Kazasına bağlı Abdilli Köyünde doğdum. Yazır Dağı eteklerinde kurulu küçük bir Türkmen köyü olan Abdilli Köyünde çiftçilikle uğraşan bir ailenin dört çocuğundan biriyim. İlkokulu köyümde, ortaokulu Boğazlıyan'da okudum. Lise öğrenimimi Bursa Işıklar Askerî Lisesi'nde yaptıktan sonra Kara Harp Okulu'na geçtim. Ancak 1963'te bu okulda son sınıfta iken, 20-21 Mayıs olayları nedeniyle okuldan ayrılmak zorunda kaldım.

Aynı yılın Kasım ayında Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdim. 1967 yılında mezun oldum ve Konya Erkek Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olarak atandım. Kısa bir süre sonra müdür yardımcılığı görevine getirildim. Lisenin tarihî binasının en üst katında, parasız yatılı okuyan öğrenciler kalıyordu. Pansiyondan sorumlu müdür yardımcısı olarak bu katta bir odada kalıyordum. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Beş Şehir" adlı eserinde sözünü ettiği bu oda, benim için özel bir anlam taşıyordu.

Bir yıl sonra Atatürk Üniversitesi, Halk Edebiyatı Kürsüsüne üç asistan alacağını, sınavların İstanbul Üniversitesi'nde yapılacağını, bu nedenle isteklilerin İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne başvurmalarını duyurdu. Hemen başvurumu yapıp, sınava hazırlanmaya başladım. O sırada İstanbul Üniversitesi'nde öğrenci olayları ve boykot başladığından asistanlık sınavları Ankara'da DTCF'de yapıldı. Temmuz'un ilk haftasında girdiğimiz sınavın sonucunu ancak Kasım ayında öğrenebildim.

Atatürk Üniversitesi'nde göreve başladığımda doktoramı Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın danışmalığında yapacağımı bildirdiler ve diğer yeni asistanlarla birlikte İstanbul'da görevlendirdiler. Böylece hayatımın yönü ve şekli, beş yıl içerisinde üç kere değişikliğe uğramış oluyordu. Subay olmak üzereyken edebiyat öğretmeni olmuştum. Ancak bu durum da kısa zaman içerisinde değişiyor, akademik kariyere başlıyordum. Ayrıca, bu beş yıllık dönem hayatımda başka açıdan da önem taşımaktadır. Kısa süre öğretmen olarak görev yaptığım okulda, henüz yeni atanmış olan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'nden mezun genç bir edebiyat öğretmeniyle tanıştım. O genç edebiyat öğretmeni, bugün benim 36 yıllık eşim ve iki çocuğumun annesi. İki çocuğumuz da orta öğretimlerini yabancı dille eğitim veren okullarda tamamladılar. Kızım İdil, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, oğlum Orkun, Ege Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği mezunu.

— Öğrenim döneminizde sizi en çok etkileyen hocalarınız kimler oldu?

— Öğrenim döneminde insanı etkileyen hocalar elbette kolay kolay unutulmazlar. Bunların başında İlkokul öğretmenim Mehmet Yazıcıoğlu gelir. Kendisi Balkan Türklerindendi. Bize dördüncü sınıftan itibaren geldi. Gerçekten hayata hazırlanmamda çok önemli rolü oldu. İlkokulu bitirdiğimde bedenem çok zayıf ve ufak tefek olduğumdan babam, bir sene dinlenmemi istiyordu. Okumak için ısrar ettim. Öğretmenimin ve rahmetli dayımın destekleriyle ortaokula başladım. Herhâlde o yıl okula göndermeselerdi bir daha okuma imkânı bulamazdım. Benim ilk dinî bilgilerimi de bir imam değil, bu

* Arş. Gör., E. Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü

** Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

öğretmenim verdi. Bu bakımdan benim hayatımda son derece önemli etkisi oldu. Ortaokulda Aslan Ergüç isminde bir tarih-coğrafya hocamız vardı, şimdi İzmir’de dershanelerin birinde çalışıyor, emekli olmuş, zaman zaman görüşüyoruz. Lisede ise üzerimde etki bırakan iki hocamdan söz etmek isterim. Bunlardan ilki Emin Fidan adındaki tarih hocamızdı. Bize geldiği zaman yüzbaşıydı, daha sonra yarbaylık ve albaylık rütbelerinde, TRT’de “Silahlı Kuvvetler Saati” programını hazırladı. Benim ideolojimin oluşmasında, memleket meselelerine karşı hassasiyetimde, dünyayı ve Türkiye’yi anlamamda çok önemli etkisi olmuştur. Ayrıca Askerî lisede hemşerim olan, bir matematik hocamız vardı. O da, İbrahim Onan isimli bir sivildi. Matematğin, fen derslerinin günlük hayatta nasıl kullanılabileceğini bize öğretti ve matematiği bir kültür dersi olarak bize sevdirdi.

— *Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü niçin seçtiniz?*

— Doğrusunu söylemek gerekirse, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü özellikle seçmedim. Demin bahsettiğim gibi, Harp Okulu’ndan ayrıldıktan sonra bizim için özel bir imtihan yapıldı. Bu imtihanla üniversitelerin ayırdığı belli sayıdaki kontenjanlara yerleştirildik. Sınav Ankara’da yapıldı. Bu, bir tür yerleştirme sınavıydı. Sonuçlara göre boş kontenjanlara yerleştirildik. Bana da Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü kazandığım bildirildi. Gidip gitmemekte epeyce tereddüt ettim. Bu arada, Ankara Hukuk Fakültesi’ne de kaydolmuştum. Bir taraftan Hukuk Fakültesi’ne devam edeyim, bir taraftan da Erzurum’a gider gelirim diye düşünüyordum. Ancak Erzurum’a gittiğimde çok iyi anlaştığım arkadaşlarımla karşılaşınca Erzurum’dan ayrılmayı bir daha düşünmedim.

Halk Edebiyatını nasıl seçtiğime gelince, kendimi bildim bileli türkülerden, masallardan, hikâyelerden çok etkilenirim. Fakülte yıllarımda halk edebiyatı diğer üniversitelerde okutulmuyordu. Böylece boş bir alanda çalışmak, diğer taraftan da halkın duygu ve düşüncelerini incelemek için halk edebiyatında karar kıldım. Halk edebiyatı alanında o tarihte Pertev Naili Boratav, İlhan Başgöz ve Erzurum’daki asistanlar dışında akademisyen yoktu. Muhan Bali asistan olmasına rağmen derslerimize giriyordu; fakat doktora yaptırmak için öğrenci alamıyordu. Doktora hocam Mehmet Kaplan, aslında bir yeni edebiyat profesörü olmakla beraber çok tanınmış ve üstat olarak bilinen bir bilim adamıydı. Onun yanına büyük bir heyecanla gittim. Böylece bilimsel olarak da halk edebiyatının içerisine girmiş oldum. Çalıştıkça sevdim, araştırdıkça ve derinleştikçe sevgim büyüdü.

— *Akademik hayatınızda yetişmenizde payı olan hocalarınız kimlerdir? Onlardan nasıl etkilendiniz?*

— Akademik hayatımda, Fakülte öğrenciliğim sırasında çok fazla etkilendiğim hocam olmadı. Merhum Prof. Dr. Şinasi Tekin’den etkilenmiştim. Bu yıl maalesef onu da kaybettik, Allah rahmet eylesin. Dünya çapında bir Uyguristti. İkinci sınıfa geçtiğim yıl Erzurum’dan ayrılıp ABD’ye gitti. Meslek hayatımda Prof. Dr. Mehmet Kaplan’dan çok etkilendiğimi söyleyebilirim; çünkü Mehmet Kaplan’la çalışırken şunu fark ettim. “Metot arayarak bulunabilir.” Ben halk hikâyeleri üzerinde, özellikle Âşık Garip üzerinde çalışırken bütün sıkıntıları hocayla birlikte çektik, diyebilirim. El yordamıyla metot bulmaya çalıştık. Çünkü halk hikâyeleri, batı dünyasında çok bilinen bir tür değildi ve bu tür, Türk halk edebiyatının en kompleks, en karmaşık türüydü. Hemen hemen halk edebiyatının bütün türlerini, bütün şekillerini içine alıyordu. Bu yüzden nasıl yapabiliriz, nasıl çıkabiliriz içinden diye düşündüğüm ve aylarca uğraştığım konu, metot konusu olmuştu. Ben her ümitsizliğe düştüğümde, hocam bana yol gösterdi. O yoldan gidince ufukum aydınlandı. Bu yüzden Kaplan Bey’in benim üzerimde gerçekten çok büyük etkisi olmuştur. İkinci olarak İstanbul Üniversitesi’nde rahmetli Prof. Dr. Zeki Velidî Togan’ın, tarihle halk edebiyatı ilişkilerinin nasıl olması gerektiğini öğrenmemde, özellikle “Türk Destanlarının Tasnifi” makalesiyle, daha sonra Koroğlu üzerindeki kişisel konuşmalarımız dolayısıyla da üzerimde etkili olduğunu düşünüyorum. Daha sonra Paris’e gittiğim zaman Sorbonne Üniversitesi’nde Pertev Nailî Boratav’ın yanında çalıştım. Pertev Bey’in de tesiri oldu benim üzerimde. Hocayla öğrencinin tartışabileceğini, birbirlerine zıt fikirlerin bile bir noktada birleşebileceğini ben Pertev Bey’den öğrendim. Çünkü onunla bilimsel konularda, zaman zaman tartıştığımı hatırlıyorum. Yüzde doksan onun haklı

olduğu durumlarda bile, “Evet Fikret, galiba sen bunda haklısın, senin düşüncen daha doğru, eve gidince düşündüm, seni haklı buldum” demiştir bana. Bu bana her zaman cesaret vermiştir. Ben de hocalık yıllarımda bu prensibe uymaya çalıştım. Öğrencilerimle aramdaki mesafeyi daima öğrenciye bıraktım ve bu mesafeyi hazmedemeyenleri bile hoş görmek gerektiği anlayışını Pertev Bey’de gördüm ve ondan aldım, diyebilirim.

— *Sayın Hocam, bize doktora ve doçentlik tezleriniz hakkında bilgi verebilir misiniz?*

— Ah Ferah, öyle bir soru sordun ki... Benim doktora tezim, benden evvel çalışan Pertev Naili Boratav Bey’le İlhan Başgöz’ün, ideolojik sebeplerle üniversiteden ayrılmasından sonra, ilk halk hikâyeleri çalışmalarından biridir. Demin sözünü ettiğim, Muhan Balı hocamız da halk hikâyesi üzerinde çalışıyordu, Ercişli Emrah Hikâyesi üzerinde. Fakat ben yanında değildim, İstanbul’daydım. Bu yüzden ondan faydalanma imkânı bulamadım.

Âşık Garip Hikâyesi üzerinde çalışırken, konunun ne kadar geniş bir alana yayıldığını fark ettim. Samimî olarak söylüyorum, eğer o dönemde yayıldığı alanın bu kadar geniş olduğunu bilseydim, bu konu üzerinde çalışmaya cesaret edemezdim. Hocam, “Bu konu, Türk kültürünün önemli konularından biridir.” dedi ve bir makale verdi. Makale, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın makalesiydi (Edebiyat Araştırmaları adlı kitapta da makale tekrar yayımlandı). Bu makalede bir yerde: “Bugünkü Türk gençlerinin İstanbul’a para kazanmaya gidişleri ile Âşık Garip’in gurbete gidişi arasında ne kadar büyük benzerlik var.” şeklinde bir cümle geçiyordu. Beni etkileyen bu cümle oldu. Âşık Garip’in de sevgilisine kavuşmak için başlık parası kazanmak üzere gurbete gitmesiyle Anadolu’da gençlerin para kazanmak için İstanbul’a çalışmaya gitmeleri arasında bir paralellik kurulmuştu. Yani hayatın gerçeği ile hikâyenin romantizmi arasında bir örtüşme vardı. Çalışmaya başladığım zaman önüme birdenbire onlarca yazma çıktı. Rahmetli Ahmet Caferoğlu’nun “Azerbaycan Edebiyatı’nda Âşık Garip” adlı bir makalesi vardı, onunla başladım. Her okuduğum şey, yeni bir soru getirdi önüme. Sorular çoğaldıkça bunların nasıl çözüleceği konusu ortaya çıktı. İşte o zaman hocam Kaplan Bey’den yardım gördüm. Kaplan Bey’in sadece direkt değil, endirekt yardımlarını da gördüm. Mesela; iktisat tarihinin halk edebiyatında kullanılabileceğini ben Kaplan Bey’den öğrendim. “Git, bir altının 90 kuruşa düştüğü tarihi bul, bundan yazmanın tarihini çıkaracaksın.” O zaman İktisat Fakültesi’ne gidip Prof. Salih Sahillioğlu ile görüştüm ve günlerce uğraştıktan sonra tarihi buldum. Sonra, Âşık Garip’te bir şiirde geçen “Van’ın Beyi’yle Giylan’ın Şahı / Onlarla görüldü işi Tebriz’in” mısralarındaki Van Beylerbeyi ve Giylan Şahı’nın müşterek yaptığı bir harekât sonunda Tebriz’in yakılıp yıkıldığını ve bunun tarihinin 1596 olduğunu öğrendim. Böylece değişik bilim dallarının nasıl örtüşebildiğini gördüm. Doktoram gerçekten çok zor, fakat başarılı geçti. Şundan dolayı başarılı geçti diyorum, benim doktora tezim basılabilecek aşağı yukarı kırk yıl oldu. Hâlâ örnek bir metot kitabı özelliğini koruyor. Bu tarihten sonra pek çok çalışmam oldu; ancak hâlâ Âşık Garip’in bende özel bir yeri vardır. Hoca’nın yönetiminde, diğer arkadaşlar Bilge Seyidoğlu, Saim Sakaoğlu, Umay Günay da masallar üzerinde çalışıyorlardı. Onlardan Bilge Hanım ve Saim Bey motifler üzerinde çalıştı. Umay Hanım da Propp’un metodunu kullandı. “Acaba bu metotlar, halk hikâyelerine uygulanamaz mı?” diye düşündüm ve doçentlik tezimde aynı metodun oturmasını sağlamak için Tahir ile Zühre Hikâyesi üzerinde çalıştım. Sözümün başında da belirttiğim gibi halk hikâyeleri çok kompleks bir türdür, içinde halk edebiyatının bütün şekilleri ve türleri vardır. Atasözleri, şiirin bütün şekilleri, efsaneler ve masal unsurları bulunmaktadır. Böyle kompleks bir konuya girmek gerçekten zor bir işti. Eğer bu yapıyı çözebilirsek diğer alanlara da diğer türlere de yardımcı olur, diye düşündüm. Tahir ile Zühre, metot olarak Âşık Garip’ten daha iyi olmakla beraber, Âşık Garip bir ilk çalışma olması nedeniyle bende hâlâ ilk sıradaki yerini korur. Mesela; Tahir ile Zühre’nin şiirlerini ezbere bilmem; ama Âşık Garip’i o kadar çok okumuşum ki çoğu hâlâ ezberimdedir. Türk dünyasına açılmamda da Âşık Garip’in çok önemli rolü oldu. Çünkü Âşık Garip’le ilgili Özbekistan’dan, Türkmenistan’dan, Azerbaycan’dan, Gagavuz yerinden o zamanki şartlarda, ulaşabildiğim varyantlar üzerinde çalıştım ve bu eser ortaya çıktı.

Profesörlük tezim ise benim hobim diyebileceğim fıkralarla ilgiliydi. Türkiye’de ilk defa, orijinal bir yazma üzerinde ve bana göre şu anda bile hâlâ özelliğini ve önemini koruyan Nasreddin Hoca üzerineydi. Afyon’da Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi’nde Seyyid Burhaneddin Çelebi’ye ait tek nüsha (unique) yazma üzerinde çalıştım. Seyyid Burhaneddin Çelebi, Mevlâna’nın torunu Mutahhara Hanım’ın Kütahya Beyi’yle evliliğinden doğan çocuğudur. Dolayısıyla ikinci kuşaktan Mevlâna’nın torunu olan bir kişidir. O dönemde, 121 fıkrayı derleyip Mevlevî bakışı açısından, sofiyane bir yorumunu yaptığı bir yazmadır. Hangi fıkraların Nasreddin Hoca’ya ait olduğu münakaşasına ışık tutabilecek bir öneme sahiptir. Ayrıca Nasreddin Hoca’nın tasavvuf anlayışını açıklayabilecek bilgileri ihtiva eden en eski yazmadır. Dil bakımından da Konya ağız özelliğiyle yazıldığı için, ağızdan derlenerek yazılan ilklerden biri olması dolayısıyla da önemli bir eserdir. Böylelikle fıkralara olan merakım akademik hayatıma katıldı. İkinci baskısı da bitti.

— *Doktoranızı tamamladıktan sonra 1974 yılında Fransa’ya gittiniz. Paris’te Sorbonne Üniversitesi’nde Prof. Dr. Pertev Naili Boratav’ın yanında folklor metodolojisi ve halk edebiyatı alanlarında eğitim gördünüz. Fransa’daki eğitiminizin çalışmalarınıza katkısı ve oradaki bilimsel araştırmalarda dikkatinizi çeken hususlar neler oldu, bilgi verir misiniz?*

— Mehmet Kaplan, son derece ciddi, konuşmalarının tamamı akademik olan ve bugün artık örneğine çok az rastlanabilecek bir hocaydı. Onunla bir konuyu o hafta çözümleyemezsek o konu üzerinde birkaç hafta düşünür, konuyu araştırır, sonuca varırdık. Ben, hocanın lisans öğrencisi değildim. Beni tanımak için tez çalışmam süresince beni zaman zaman yokladığını hissetmişimdir. Tezim bittikten sonraki konuşmaları da bana bu intibai verdi. Yanına hep çekinerek giderdim. Bana, “Hocaya sakın itiraz etme.” derlerdi. Ben, bazı şeylere itiraz ederdim. Her hafta bana Fransızcadan tercümeler yaptırırdı. Bir hafta boyu uğraşır, sekiz on sayfalık bir tercüme yapar, götürürdüm. Hoca, tercümenin bazı kısımlarını beğenmezdi, ben de yaptığım çevirinin doğru olduğunu iddia ederdim. Sonra anlıyorum ki hocam ne kadar büyük sabır göstermiş. Ben bir hafta uğraştığım için, hep haklı olduğumu zannederdim.

Doktora tezim bittiği zaman bana, “Akşam, yemeğe kimseye söz verme, beraber olacağız.” dedi. Hoca’nın evine yakın, Moda’da, set üstünde bir lokantaya (Todorî’ye) gittik, masa hazırlatmıştı. Bana, “Şu andan itibaren artık öğrencim değil, benim meslektaşımın. Fikret, ben sende biraz kendimi gördüm, onun için seni çok sevdim. Şu işleri yapmazsan, şunlardan uzak durursan çok başarılı olacaksın.” dedi. Hocamın bu sözleri, benim hayatımın en büyük iltifatı oldu. Her zaman hocamı hayırla, rahmetle anarım. Çocuklarımın dedesi gibiydi, onları çok severdi. Kızım İdil’i çok sever, kucığına oturtur, onunla eğlenmekten zevk alırdı.

Pertev Bey’in de defalarca evinde misafir olduk. Gerek hanımı, gerekse kendisi bize karşı özel bir ilgi gösterdiler. Paris’te onların evi bizim ikinci evimiz gibiydi. Evlerinin kapıları bize her zaman açıktı.

Fransa’da bulunduğum sürede epey malzeme toplamıştım. Dönünce neler yapabileceğim hususunda kafamda epey fikir oluşmuştu. Özellikle Avrupa’nın en büyük müzelerinden biri olan “Arts et Traditions Populaires”, yani “Halk Sanatları ve Gelenekleri Müzesi”ni gördükten sonra düşüncelerim şekillenmeye başlamıştı. Pertev Bey’le bir gün oraya gittik ve oradaki bütün kayıt sistemlerinin, laboratuvarlarının, sergi salonlarının hem resimlerini çektim hem de kayıt defterlerinin kopyalarını aldım. Böylece Türkiye’ye geldikten sonra ben de bir derleme projesine başlamayı ve kaybolmakta olan halk edebiyatı ürünlerini bir an önce derlemeyi hedefledim. Sanki her şeyi kurtaracakmış, her şeyi yapacakmış gibi hevesliydim. Gerçekten de Erzurum’da 1976’dan sonra hayatımın belki en hızlı diyebileceğim derlemelerine başladım. Kars’tan ta Mardin’e, Nusaybin’e kadar uzanan geniş bir alanda derlemelere giriştim. O zamanki şartlar çok ağırdı, video kamera yoktu. Ses alma cihazlarının her biri 10–15 kilo ağırlığındaydı. Sekizer onar tane büyük pille çalışırdı. Piller de ancak yarım saat dayanırdı. Bu şartlarda çalışmalara giriştim. Derlediğim malzemelerin şu anda Edebiyat Fakültesi arşivinde olması lazım, nu oldu bilmiyorum. 200 kadar halk hikâyesi derledim. O hikâyeler çok orijinal hikâyelerdi. Bunların bir kısmını öğrencilerin tezlerinde kullandık. Yani yazıya geçmiş şekilleri de elimizde var. Bir taraftan bunu

yaparken bir taraftan da doçentlik tezi için Tahir ile Zühre ve ona bağlı olarak dış ülkelerdeki çalışmaları, özellikle de Orta Asya ve Balkanlardaki varyantları derledim ve oraları bitirdikten sonra tam yazıya geçirmek üzereyken İzmir'e gelmem söz konusu oldu. Rahmetli hocam Prof. Dr. Selahattin Olcay, bölümün kurucusu olarak İzmir'e gelmişti. Bizden İzmir'e gelmemizi istedi, epey düşündükten sonra İzmir'e gelmeye karar verdik. Buraya geldikten sonra bu derleme çalışmalarına İzmir'de de devam ettim. O zamanki adıyla Sosyal Bilimler Fakültesi'nde ilk projeyi gerçekleştirdim. Bu projenin adı "Ege Bölgesi Sözlü ve Yazılı Kültür Ürünlerinin Derlenmesi" projesiydi. Bu projenin ilk aşaması olarak Manisa ilini seçtik, Manisa'nın il haritasını takip ederek köy köy dolaşmaya başladık. Üniversiteden aldığımız vasıtayla cuma günü yola çıkıyorduk. Gruplarımızı halk edebiyatı asistanlarımızdan ve halk edebiyatından tez yapan öğrencilerden oluşturuşturuyorduk. Her köyde bir çalışma grubu bırakarak gidiyorduk. En uzak son köy de her zaman bize kalıyordu ve o köyde yatıyorduk. Çalışmalarımız cuma, cumartesi, pazar olmak üzere üç gün sürüyordu. Bu derlemelerin tamamı gerek slayt filmlerinde görüntülü olarak gerekse teyp kasetlerinde olmak üzere, Edebiyat Fakültesi'ndeki arşivde bulunuyor. Bu metinlerden 645 sayfalık büyük bir seçme yaparak, "Derlemelerden Seçmeler: Manisa İli-I" adıyla bir kitap hazırladık. Henüz basılmadı; ama arşivimizde mevcut. Daha sonra İzmir bölgesinde Bergama'dan başlamak suretiyle derlemelere devam ettik. Ancak bazı sebeplerle bu çalışmamız tamamlanamadı. Bugün birkaç ekip oluşturarak oralarda gidip bu çalışmaları tamamlamak gerektiğini düşünüyorum. Belki önümüzdeki yıllarda sizlerin katılımıyla enstitümüz yapabilir. Çünkü gerçekten sözlü kültür açısından çok önemli bir kayıpla karşı karşıyayız. Her gün yeni bir şey kayboluyor, yaşlı kaynak kişilerin ölümü, yeri doldurulamayacak büyük boşluklar yaratıyor. Bunun dışında, el yazmaları ve cönklerin toplanması da aynı şekilde çok önemli bir iş. Proje çalışması sırasında derlediğimiz eserlerden yüzü aşkın yazma, şu anda Ege Üniversitesi Kütüphanesi'nde özel olarak saklanıyor. Bunun dışında bizzat topladığım cönkler de şu anda özel arşivimizde bulunuyor. Bunları da çeşitli çalışmalarda doktora, doçentlik ve profesörlük çalışmalarında, öğrencilerim kullanıyorlar.

Bu arada 1980'li yıllardan itibaren Orta Asya'ya karşı özel bir ilgi duymaya başladım. Orta Asya'ya bu özel ilgimi Tahir ile Zühre başta olmak üzere çalışma alanlarım belirledi. Gördüm ki Karacaoğlan, Anadolu'da yaşamış olmasına rağmen Anadolu'da destan teşekkül ettirememiş, oysa Türkmenistan'da "Karacaoğlan Dessanı" adıyla bir destan var. Taşkent'te dolaşırken eski Taşkent'te bir mağazanın isminin Tahir Zöhre olduğunu gördüm. O zamana kadar teorik olarak bildiğim ve var olduğuna inandığım kültür birliğini orada somut olarak görmüştüm. Özellikle de Azerbaycan âşıkları ve Türkmen bahşıları arasında, bizim Âşık Garip'in sayısız varyantı vardı. O zaman, bizim Anadolu'da yapacağımız çalışmaların, tam bir çalışma olmayacağını, mutlaka bu çalışmaların tamamlanması gerektiğini düşünmeye başladım. Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan velhasıl bütün Türk coğrafyasında herhangi bir kolu var mı yok mu diye araştırmak gerektiğini, varsa hepsinin teker teker incelenmesi gerektiğini düşündüm. Sadece Anadolu'daki çalışmalar bize çok fazla bir şey vermeyecekti. Bizim destan projesi içinde çevirdiğimiz Türkmen âlimi B. A. Gariyev'in "Köroğlu: Türkmen Kahramanlık Destanı" isimli kitabında da gördüm ki Köroğlu, Anadolu'da Köroğlu; ama Orta Asya'da Köroğlu değil Geroğlu veya Guroğlu. O zaman biz Orta Asya varyantlarını incelemesek, Orta Asya'daki Türk kültürünü bilemezsek, Anadolu, sadece bir varyantı olarak kalır. Böylece destanlar hakkında, Orta Asya kültürü, kültür hayatı hakkında, halk şiiri hakkında araştırmalara başladım. Bu çerçevede de hepinizin bildiği gibi "Türkmen Şiir Antolojisi", "Türkmenistan'da Göktepe Olaylarının Türkmen Bahşılarındaki Akisleri" vs. gibi çalışmalar yaptım. Tahir ile Zühre'nin Özbek varyantları ile ilgili bir incelememi Fransızca yayınladım. Kazaklar ve Kırgızlar üzerinde özellikle destanlar ve inanç kültürüyle ilgili epeyce yayın yaptım. Demek istediğim Türk dünyasına bir bütün olarak bakmadığımız sürece, çalışmalar mutlaka eksik kalacaktır. Sizleri de bu yönde çalışmaya teşvik etmemin sebebi budur.

— *Türk halk edebiyatının çeşitli alanlarında çalışmalar yapmış olmanıza rağmen, özellikle Türk halk hikâyeleri ve Türk destanları üzerinde çalışmanızın sebepleri nelerdir?*

— Demin biraz söz ettim, özel sebebi olarak şunları söyleyebilirim: Destanlar, dış tesire en az açık olan türlerdir. Dolayısıyla eğer Türk'ün karakterini, kabiliyetini ve Türk'ün yaratma gücünü yakalamak istiyorsak, destanlardan başlamamız gerekiyor. Mitolojiden ve destanlardan başlarsak daha sonraki türlere akislerini görebilir, böylece kaynaklara inebiliriz. Eğer destanları iyi incelemeden, masallara ya da günümüzün yaşayan kültürüne geçerek hiçbir zaman, onun hangi temele oturduğunu anlayamayız. Bu bakımdan benim favori türüm, baştan beri destanlardı. Anadolu'da İslamî dönem destanları dediğimiz eserler, dışında destan yoktu. Zaten bunlar üzerinde de çalışmalar yaptırıyordum. Hâlen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde çalışan Prof. Dr. Kemal Yüce'nin doktora konusu Saltuk-name idi. Şu anda Türk Dil Kurumu Başkanı olan Prof. Dr. Ş. Haluk Akalın da aynı konuda dil çalışması yapmıştı. Eser, metinleri Haluk Akalın'ın, incelemesi Kemal Yüce'nin olmak üzere dört cilt hâlinde yayınlandı. Daha sonra Battal Gazi ve Danişmentnâme üzerinde de çalışmalar yapıldı. Böylece Türk destanlarının içine girdikten sonra bu türün gerçekten ne kadar zengin ve önemli kültür varlığımız olduğunu iyice gördük. Şu anda da bu çalışmalarımız devam ediyor. Bu türleri seçmemin psikolojik sebebine gelince, destanın, açık ve geniş mekânı her zaman beni cezpt etmiştir.

— *Çalışmalarınızdan, 1990'lı yıllarda Orta Asya Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazanmadan çok daha önce Türk dünyasına karşı büyük bir ilginiz olduğunu biliyoruz. O dönemlerdeki imkânsızlıklar ve zor şartlar altında Orta Asya Türk boylarının kültürü hakkında şahsi gayretleri ile çalışma yapan ve bu sahaya gönül vermiş bilim adamlarımızdan birisiniz. Türk dünyasının kültürü ve edebiyatı ile tanışmanız ve daha sonraki yıllarda ilginizin bu sahaya yönelmesinden bahseder misiniz?*

— Orta Asya, her zaman, kültürle uğraşan her Türk'ün ilgisini çekmesi gereken bir coğrafi bölgedir. Çünkü araştırmalarınızı biraz derinleştirdiğiniz zaman, mutlaka Orta Asya'ya ulaşırsınız. Bu bakımdan Orta Asya ile ilgilenmem doğaldır. 1984 yılında Moskova İlimler Akademisi'nin davetlisi olarak Orta Asya'ya gitmiştim. O zamanki şartlar altında bu bölgelere, sadece Moskova üzerinden gidilebilirdi. Önce Moskova'ya giderdiniz, daha sonra her şehre ayrı vize almak şartıyla diğer bölgelere geçebildiniz. Sovyetler Birliği, bana Türkmenistan için vize vermedi. Bunun dışında kalan, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'a bir ay süren bir seyahat yaptım. Bu seyahatim sırasında şimdi bile göze alamayacağım bir iş yaptım; gittiğim her bölgede ne kadar kitaba ulaşabildiysem hepsini topladım. O bölgeden derlenmiş kitaplarının büyük çoğunluğunu, bu seyahatim sonunda getirdim. Kitapları Moskova'dan İstanbul'a getirmek için çok fazla bagaj ücreti ödediğimi hatırlıyorum. Gerek Moskova'da gerekse Orta Asya'da daima yanımda koruma görevini de üstlenen bir rehber bulunurdu. Nazım Hikmet de hatıralarında bu kılavuzları "pasaportum" diye takdim etmişti. Bizim de yanımda daima birer "pasaport" bulunurdu. Yanımıza, gideceğimiz yerleri, nasıl gidileceğini, kiminle temas edebileceğimizi çok iyi bilen insanlar verdikleri için, zaman kaybetmezdik. Bir program yaptığımızda, oraya nasıl gidileceği, kimlerden randevu alınacağı gibi durumlar sorun olmazdı. Onlar bu işler için gereken her şeyi önceden yaparlardı. O dönemde bu gibi araştırma gezilerini yapmak çok zordu. Fakat emir üst düzey kişilerden geldiği için hiçbir zorlukla karşılaşmazdık. İş varsa bile iptal eder, mecburen bizimle görüşürdü. Hatta görüşeceğimiz kimsenin odasında, o kurumdaki bütün bilim adamlarının kitaplarından oluşan, imzalanmış beş altı büyük koli kitap hazır olurdu. Çünkü biz daha görüşmeye gitmeden önce, bilim adamlarına kitaplarını imzalayıp getirmeleri söylenirdi. Her gittiğim yerde bana konferans verdirirlerdi. Konferansın konusunu bana bırakırlardı. Bunun ne anlama geldiğini şimdi çok daha iyi anlıyorum. Sanırım, bu konferanslarda benim vereceğim bilgilerden ziyade, bir Türkiye Türkü'nü dinlemek, Türkiye'de neler olup bittiğini bir Türk'ün ağzından, öğrenmek isteği yatıyordu.

1986'da Taşkent'te PIAC toplantısında, Ruslar, akademisyenlerimizin bildirilerini sunarken Türkçe konuşmasını engellemek istemişlerdi. Biz de konuşmalarımıza önce bildiğimiz yabancı dilde başlamış, daha sonra da Türkçeye geçerek emrivaki yapmıştık. Böylece Orta Asya'yla ilgili düşüncelerim ve görüşlerim, yaşadıklarımınla birleşerek oralardaki gerçek hayatı öğrenmiş oldum. Bugün yüzlerce insan Orta Asya'ya gidip geliyor, hatta oralarda çalışıyor. Artık Anadolu Türkü ile Orta Asya Türkü birleşmiş, ortak iş yapar hâle gelmiş durumda.

— *Sayın Hocam, biliyoruz ki 1997 yılında kabul edilen ve Türk Dil Kurumu bünyesinde yürütülen “Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayımlanması” adlı projeyi hazırladınız ve yürütüyorsunuz. Türkiye’de sosyal bilimler alanında yapılmış sayılı projelerden biri olarak kabul edilen bu projeyi hazırlama fikrinin sizde oluşması ve projenin aşamaları hakkında bilgi verir misiniz?*

— Bu projenin amacına ulaşması, hayatımın temel amaçlarından biri. Bu proje fikrini, o zamanın Cumhurbaşkanı olan Sayın Süleyman Demirel'e açtığım zaman bana aynen şöyle dediler: “Fikret, eğer bunu başarabilirsen kumlar altında kalmış bir şehrin kumlarını temizlemiş gibi bir iş yapmış olacaksın. Bu bakımdan bu işe mutlaka gir. Ben de gerekli telkini yaparım, emri de veririm. Gerekirse sana destek de veririm. Bu işi, bir kurumla yapalım. Bu kurum, Türk Dil Kurumu veya Yüksek Kurum olsun.”. Bunun üzerine hazırladığım projeyi Sayın Cumhurbaşkanına bıraktım. O da projeyi üst yazıyla Yüksek Kurum'a gönderdi ve proje Yüksek Kurum kanalıyla Devlet Planlama Teşkilatı'na gitti. DPT projeyi kabul etti ve o zamanki şartlarda 100 milyar lira ayırdı. Böylece projeyi başlatmış olduk. Projenin uluslar arası bir boyutta olmasını ve uluslar arası bir nitelik kazanmasını da istedim. O yılın kasım ayında, dünyanın sayılı destan araştırmacılarını Ankara'da bir toplantıya çağırdım. Bu toplantının temel amacı hazırladığımız projenin içeriğini sunmak ve diğerlerinin de görüş ve katkılarını sağlamaktı. Rusya'dan, Amerika'dan, Fransa'dan, Almanya'dan, Özbekistan'dan, Kırgızistan'dan, Kazakistan'dan, Azerbaycan'dan, Türkmenistan'dan ve Balkan ülkelerinden pek çok bilim adamı Ankara'ya geldi. Hem kongre hem seminer diyebileceğimiz tek konulu bir çalışma yaptık ve bu çalışma üç gün sürdü. Bildiriler okundu, dinlendi. Çalışmalarda söylenen fikirleri maddeleştirdik. Fizikî şartları nasıl hazırlayalım, hazırlanan fizikî şartlardan destanın yayınına nasıl geçelim, gibi sorulara cevaplar aradık. Sonuçta, “Bir kılavuz kitap hazırlayıp çalışacak ekiplere verelim, onlar da destanları buna uygun hazırlasınlar.” dedik ve bir kılavuz kitap çıkardık. Çalışmaların başlaması için önce bir alt yapı oluşturduk. Alt yapının temel ilkeleri de şunlar oldu: “Her Türk boyunda bir koordinatör olacak. Bu koordinatör başkanlığında görev alacak destan araştırmacıları, belirli aralarla toplanacak ve kimin hangi destanı hazırlayabileceği görüşülecek. Hazırlanacak destanların mutlaka orijinal olmasına, yayınlanmamış olmasına dikkat edilecek. Eğer yayınlanmışsa en eski yayınlar tercih edilecek, mümkün olursa yazma kaynaklara gidilecek, ilk ve son sayfaların da fotokopileri destan metinlerin eklenecek” dedik. Bunları çoğaltarak hemen hemen her bölgeye gönderdik. Çalışmalar başladı, “Lehçe varyantı” dediğimiz varyantlar hazırlandı. Mesela, Kazakistan'da elliye yakın destan yayına hazırlandı. Bu destanları hazırlayanlar, destanın orijinal metninden transkripsiyon yaptılar. Biz de bunları Türkiye'de Kazakça bilen bilim adamlarına vererek Türkiye Türkçesi'ne aktarmalarını istedik. Aktarmanın da bazı prensipleri vardı. Şu anda yüze yakın destanımızın bir kısmı bitti, bir kısmı da bitmek üzere. Ne yazık ki şu ana kadar sadece altı destan yayınlatabildik. Ama yirmi küsur destanımız da Yüksek Kurum Yönetim Kuruluna girmeyi bekliyor. Bunlar her yönüyle hazır olan metinler. Sadece yönetim kuruluna girecek ve basılma kararı alınacak, ihalesi yapıp eser basılacak. Tam basılma aşamalarında da ihale kanunu değişti, Yüksek Kurum'un kanununda bazı maddeler iptal edilmişti. Yenisi çıkmadığı için üst yönetim teşekkül edemedi ve yönetmelikler çıkamadı. Böylece aksamalar, gecikmeler oldu. Mesela; zaman zaman yurt dışına gitmeler sınırlandırıldı, zorlaştı. Zorlaşınca gidip yerinde kontrol etmek, yerinde organizasyon yapmak gibi girişimlerin çoğundan mahrum kaldık. Şu anda Türkmenistan'da ve Azerbaycan'da böyle bir sıkıntımız var. Türkmenistan koordinatörümüz o dönemin Millî Eğitim Bakanı idi. Daha sonra Millî Eğitim Bakanlığı'ndan ayrılıp Türkiye Büyükelçisi olduğundan koordinatörlük görevini yerine getiremedi. Bu sebeple işler aksadı. Bizim dışımızdaki başka sebeplere bağlı aksamalar da oluyor.

Mesela; Yakut (Saha) Türkleri, Tuvalar, Hakaslar gibi uzak Türklere bir türlü gidemiyoruz. Onlardan eser bekliyoruz, artık yavaş yavaş gelmeye başladı. Şu anda çalışmamız devam ediyor, zannediyorum önümüzdeki yılın sonuna kadar elli altmış cildi buluruz. Elli altmış cilt bile çok büyük bir külliyyat demek. Her bir cilt dört yüz elli-beş yüz sayfa civarında oluyor. Projemizde hazırlanan eserler için üç farklı seri bulunmaktadır. Bu serinin birincisi, destan metinleri (orijinal metinler). İkincisi bütün dünyada Türk dünyası destanlarıyla ilgili yapılmış bilimsel çalışmaların tercümeleri (daha çok akademik personele hitap edecek nitelikteki çalışmalar). Üçüncüsü de Türk dünyasında hâlen canlı olan destanlar. Bunlar da aynen şimdi yaptığımız gibi, mümkün olursa anlatıcılardan, video kamerayla, tespit edilen ve yazıya geçirilerek yapılan yayınlar. Hatta yayınlanacak eserin arkasına da orijinal metnin CD'sini de koyarak çok çeşitli metotlarla bir halk hikâyesinin, bir destanın incelenmesini sağlamak istiyoruz.

— ***Bütün Türk boylarının destanlarının yer alacağı bu kadar büyük bir projeyi hazırlamaktaki amacınız nedir?***

— Kendi pınarından beslenmeyen, başka kültürlerden beslenen bir gençlik, hiçbir zaman ülkesine faydalı olamaz. Onun için istedim ki kültürümüzün kaynağı bizden olsun. Gençlerimize, yazarlarımıza, tiyatrocularımıza, ressamlarımıza, bestekârlarımıza, kısaca sanatkârlarımıza ham madde olarak destanları sunalım. Bu destanlardan faydalanarak, bazı yeni eserler yaratılsın. Bunun nasıl olması gerektiği hakkında da bir deneme de yaptık. Şu anda destanları veriyoruz, bu destanlardan çocuk hikâyeleri, çocuk romanları yazılıyor. Çizmeden Çıkan Çocuk, Kırk Kahraman Kız gibi başlıklarla şu ana kadar on iki kitap yayımlandı. Buradaki amacımız çocuklarımıza destan kaynaklı, destanlarımızı konu edinen ve kendi milletimizi, kendi kahramanlarımızı tanıtacak bir serinin, bir külliyyatın oluşmasıdır. Destan projesi bittikten sonra, eğer sponsor bulabilirsek bunun sinemada, tiyatrodaki kısaca sanatın bütün dallarında kaynak olarak kullanılmasını sağlayacak imkânları araştıracağız. İşte temel amacım bu. Malzemesi bizden, sanatı, tekniği batıdan olan yeni bir akım, yeni bir Türk rönesansının doğmasına yardımcı olmak. Bir başka dileğim de birbirlerinden haberi olmayan, birbirlerini anlayamayan, birbirlerinin destanlarını bilmeyen diğer Türk boylarının da bir ücret ödmeden bizim külliyyatımızdan kendilerinde olmayan destanları alıp lehçelerine aktarmak suretiyle yayınlayarak aynı külliyyatı tamamlamalarıdır. Bunları da sık sık oralardaki konuşmalarımızda belirtiyoruz.

— ***Türkiye'deki halk bilimi çalışmaları, dünyada yapılan halk bilimi çalışmalarıyla mukayese edersek, ülkemizdeki çalışmaların durumu hakkında neler söyleyebilir siz?***

— Biz 19. yüzyılı başka sorunlarla geçirdiğimiz için batı ile aradaki mesafe çok açıldı. XIX. yüzyıl Avrupa'da derlemelerin yapıldığı, folklor arşivlerinin ve müzelerinin kurulduğu bir yüzyıldı. Folklor açık hava müzeleri artık her ülkenin kendi bünyesine uygun bir şekilde yapılmış ve bitmiştir. Eğer yolunuz bir gün Macaristan'a, Finlandiya'ya, Romanya'ya, Ukrayna'ya veya herhangi bir kuzey ülkesine düşerse bu ülkelerde folklor açık hava müzeleri olduğunu göreceksiniz. Budapeşte'nin çok yakınındaki açık hava müzesine özel bir tren hattı vardır. Orada Macar kültürü geleneksel yapı içerisinde görülür. Hepsisi profesyonel olan insanlar o evlerde geleneksel hayatı yaşarlar. Yani, bölgelere göre bina yapımından günlük yaşayışa kadar, folklorun bütün alanları burada sergilenir. Kuzeye gittiğiniz zaman aynı şeyi Finlandiya'da, Norveç'te, İsveç'te görebilirsiniz. Fransa, bunu daha önce sözünü ettiğim "Arts et Traditions Populaires" müzesi içerisinde halletmiştir. Bu müzede, bulunan kırktan fazla salonda hikâyeler ve masallar bile canlandırılarak çocuklara, gençlere sergilenir ve kendilerini tanımaları sağlanır. Hatta başarılı okullara ödülleri verilir. Böylece Fransız kültürünün, Fransız geleneksel kültürünün genç kuşaklara aktarılması gerçekleştiriliyor. Bizim amacımız da bizden olan şeyleri ortak değerler olarak sonraki kuşaklara aktarmaktı. Maalesef, biz hâlâ bir açık hava müzesi kuramadık, HAGEM (Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Merkezi) adıyla Kültür Bakanlığına bağlı bir genel müdürlüğümüz vardı, şu anda o da kapatıldı. HAGEM'in derlemiş olduğu kitaplar ve diğer malzemeler de duyduğum kadarıyla Millî Kütüphanenin bir köşesinde şimdilik saklanıyormuş. Bu bile bu konuya verdiğimiz önemin bir göstergesidir. Finlandiya'da FFC diye bir kuruluş var, aynı isimle bir de dergi çıkarıyor.

Bunun açılımı, “Folklor Fellows Communication” yani “Folkloru Sevenler Derneği”. Bu bir dernek olmasına rağmen toplum üzerinde son derece etkilidir. Ciddi çalışır. Herhangi bir kanun, özellikle medenî kanunun bir maddesi değişecek olsa, bu derneğin fikri alınır. Bunun toplumun geleneklerine, inançlarına uyup uymadığı hakkında fikir beyan eder. Maalesef, Türkiye böyle bir aşamaya gelmekten, böyle bir anlayıştan henüz çok çok uzaktır. Türkiye’de bugün yüzlerce kanun maddesi uygulanamamaktadır. Çünkü Türk geleneklerine göreneklerine aykırıdır, genelde uyuşmaz, uyuşmayınca da yürümez. Mesela; medenî kanunda çok evlilik, çok eşlilik yasaktır; ama Anadolu’da bu bir realitedir. Aynı şekilde, “Kocasının izni olmadan kadın her yerde çalışabilir.” diyen kanun maddesi var. Ancak gelenekler buna izin vermez. Karısı gelip de kocasına “Ben bir pavyonda çalışmak istiyorum.” dese herhâlde cinayet çıkar. Dünya ülkeleri bu konuda çok büyük mesafeler kat etmiştir. Bizde de özellikle üniversitelerde şu anda folklor çalışmaları yapılıyor. Ancak bu çalışmaların büyük bir çoğunluğu, benim çalışmalarım da dâhil, halk edebiyatıyla ilgili, genel manada folklorik çalışma, henüz tam rayına oturmuş durumda değil.

— *Türk dünyası hakkındaki çalışmaların geçmişi, bugünkü durumu ve geleceği hakkında neler söyleyebilirsiniz?*

— Türkiye’de, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, bu çalışmalara karşı ilgi artmıştır. 1990’lardan sonra Türk dünyasının ekonomik ve sosyal bakımdan Türkiye ile ilişkilerinde önemli gelişmeler oldu. Fakat bu ilişkilerin belirli bir politikayla belirli bir raya oturduğunu söylemek için henüz erken. Hatta son zamanlarda bazı gerilemelerden söz etmek bile mümkün. Mesela Özbekistan’la olan kriz çözülemedi. Çünkü resmen büyük bir sıkıntı görünmemesine rağmen Özbekistan Türkiye’ye “Büyük Öğrenci Projesi”ne öğrenci göndermiyor. Diğer taraftan Azerbaycan’daki son gelişmeler de beni memnun etti, diyemem. Çünkü son gittiğimde Azerbaycan’da, Rusya’ya doğru bir eğilimin tekrar başladığını hissettim. Türkmenistan’da da doğal gaz projeleriyle ilgili olarak, yapılan hatalar yüzünden bazı kopukluklar yaşanıyor. İktidarlara göre değişen ilgi, zaman zaman zayıflıyor, çalışmalarda da sıkıntı başlıyor. Şu anda en iyi görünen Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan’da önemli çalışmaların yapıldığı muhakkak. Düne göre çok iyi durumdayız; ama iyi bir planlamayla çok daha iyi yerlerde olabilirdik. Henüz ortak kültür projeleri üretmedik. Mesela; devlet tiyatrolarımızın o bölgelere rahat bir şekilde gidip tiyatro eserlerini oynadığına ben şahit olmadım. Hâlâ kültür merkezlerimizi kuramadık. Şu anda bizde sadece Azerbaycan televizyon kanalı izlenebiliyor. Kültürel ilişkiler için televizyon çok önemli bir araç. Avrupa’nın nasıl her kanalını seyretme imkânımız varsa, bütün Türk dünyasının da birbirlerinin televizyon yayınlarını rahatlıkla izlemeleri gerekir. Aynı şey onlar için de geçerli olmalı. Geleceğimiz ne olacak, sorusuna gelince; geleceğimiz sizlere bağlı, sizlerin gayretine bağlı, yani sizin kuşağın alacağı rollere bağlı. Mesela; Türkiye’de okumuş bir arkadaşımız şu anda Türkmenistan’da Dış İşleri Bakanı. Geçen yaz Kazakistan’daki kongreye gittiğim zaman, bizde okuyan bir arkadaşımızın milletvekili olduğunu gördüm, sevindim. Demek ki Türkiye’de okuyanlar veya başka Türk bölgelerinde okuyanlar, ülkelere döndükleri zaman oralarda önemli mevkilere gelecek ve o ülkelerle ilişkilerimizde çok önemli roller oynayacaklar.

— *1978 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi’nden Ege Üniversitesi’ne gelirken neleri gerçekleştirmeyi istiyordunuz? Bunlardan hangilerini gerçekleştirebildiniz?*

— Ege Üniversitesi’nde Edebiyat Fakültesi 1976 yılında kuruldu ve ilk öğretim üyesi olarak hocamız Prof. Dr. Selahattin Olcay atandı. Daha sonra Doç. Dr. Harun Tolasa geldi. Ben ve bir yıl sonra da Doç. Dr. Mehmet Akalın İzmir’e geldik. Fakültenin o zamanki (1978’de) ismi Sosyal Bilimler Fakültesi’ydi. Dört bölümü olan bir fakülteydi. Bu bölge halk edebiyatı bakımından hiç dokunulmamış bir bölgeydi. Dil açısından Zeynep Korkmaz’ın Güneybatı Anadolu ağızları üzerinde çalışmaları vardı; ama halk edebiyatı üzerinde kapsamlı bir çalışma yapılmamıştı. Yunt dağlarındaki, Bergama’daki Yörüklerin geleneksel hayat yaşadıklarını biliyordum. Buralarda inceleme yapabiliriz diye düşünüyordum. Ayrıca bir vakıf kütüphanesi olan Millî Kütüphane olduğu hâlde İzmir’de neden bir Sosyal Bilimler Fakültesi yok diye hep düşünürdüm. Bu düşüncelerle geldim. O yıllar Türkiye’nin en karmaşık dönemleriydi. Her gün olaylar çıkıyor, sık sık fakülteler kapanıyor, boykot kararları alınıyordu.

Bu şartlara rağmen biz Sosyal Bilimlerde ilk dönemin mezunlarını verdik. Daha sonra fakülte geliştikçe bizim bölüm de gelişti. Bölümde önce bir arşiv ve bir seminer kitaplığı organize ettim. Ne yazık ki ben ayrıldıktan sonra bunlar dağıtılmış ve bir kısmı genel kitaplığa verilmiş, diğer kısmının da ne olduğu belli değil. Ancak vicdanen rahatım ve şu anda da kütüphanedeki yazmaların büyük bir kısmı yaptığım proje sayesinde derlendi; çünkü bunları bugün toplamaya kalksanız maddî olarak imkân bulamazsınız. Ayrıca, kitapların bir kısmını, imkânınız olsa da bulamazsınız. Enstitü ise bilimsel çalışmalarımın çoğunu gerçekleştirebildiğim ortam oldu.

— *Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Müdürü olarak ne gibi çalışmalar yaptınız ve yapıyorsunuz? İleriye dönük projeleriniz var mı?*

— Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsüne geçmeden evvel bu enstitünün kurulması fikrinin gelişiminden başlamak istiyorum. Türkçe Öğretim Merkezi ve Balkan Araştırmaları Merkezi açılmasını çok istiyordum. Bunları önce merkez olarak düşündüm; fakat merkezin kadrosu yoktu, dolayısıyla bir teşkilatlanma imkânı olmuyordu. O zamanki rektörümüz çok iyi anlaştığım Sayın Prof. Dr. Sermet Akgün'dü. Ona düşüncemi anlatınca çok memnun oldu. Tam o sırada, yeni üniversitelerin kuruluşları söz konusuydu. Bu hazırlıklardan istifade ederek biz de Balkan Araştırmaları Merkezi'ni genişleterek Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsüne çevirdik. Kanun teklifini hazırlayıp Ankara'ya gittim. Ege Üniversitesi'nin kuruluş kanunu maddesine Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nü de eklettik. 1992 yılında kanunumuz çıktı. Çalışma alanlarına dayalı bir teşkilatlanmaya gittik. Böylece altı anabilim dalını kurduk. Şu anda beş anabilim dalı yüksek lisans ve doktora yaptırıyor. SES adıyla kısalttığımız Türk Dünyası Sosyal, Ekonomik ve Siyasal İlişkiler anabilim dalının ise kuruluşu ve teşkilatlanması devam ediyor. Bu kadro tamamlandığı zaman burası da iktisat, hukuk, sosyal bilimler olmak üzere pek çok alanda genişleyeceğiz. Şu anda yüzü aşkın yüksek lisans ve doktora öğrencimiz var. Sizler de yetişeceksiniz, diğer arkadaşlarınız da arkadan geliyor, bu devam ederse bir müddet sonra bizim "Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü" bir ekol olacak. Bu çok sevindirici bir şey. Tabii bunlar yetiştirdiğimiz elemanların da çalışmalarıyla desteklenecek ve başarımız daha da artacak.

— *Ege Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezi'ni kurmaktaki amacınız neydi?*

— Bütün dünyada kabul edilen görüşe göre, bir dilin konuşan sayısı ne kadar fazlaysa itibarı da o kadar fazla olur. Bugün uluslar arası bütün kuruluşlarda, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere, Avrupa Konseyinde vb. diğer kuruluşlarda tercüme yapılan diller, konuşan sayısı bakımından büyük dillerdir. Diyelim ki sayısı 125 milyonu aşan ve konuşanı olan diller otomatik olarak tercüme edilen dillerdir. Türkçeye hizmet etmek istiyorsak Türkçeyi yaymalıyız, bu bizim görevimiz. Türk Dili ve Edebiyatı'na mensup olan herkesin görevi. Böyle bir kuruluş önce Türkçenin yaygınlaşmasına hizmet edecek, ayrıca kurslardan alacağı ücretle üniversitemize bir gelir sağlayacaktır. Bu da işin ekonomik boyutudur. Böylece Türkçe Öğretim Merkezini kurduk. Bizde Türkçe öğrenmiş olanlar, dostlarına, yakınlarına bizleri tavsiye ettiler, her sene kontenjanımızın çok üstünde bir başvuru ile karşılaştık. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü kurulunca bu Türkçe Öğretim Merkezinin fonksiyonunu enstitümüzde yapma kararı aldık. O günden beri enstitümüzün içerisinde Türkçe Öğretim Birimi olarak devam ediyor faaliyetlerimiz. Bu yıl ilk defa çok önemli bir başka başarı daha kazandık, Avrupa Konseyi tarafından alınan kararla Erasmus'a dâhil edildik. Bunun anlamı Türkiye'de okumak isteyen Avrupalı öğrencilerin Türkçeyi öğretecek kurumlar arasına girdik. Kontenjanımızı yüz kişi olarak belirledik. Daha fazla gelirlerse yaz tatillerini de kullanmak suretiyle bu sayıyı arttırabiliriz. Bunun bizim tanınmamız açısından da çok faydası olacak. Biz reklâm yapmıyoruz; ama başarımız kendi reklamını kendisi yapıyor, diyebilirim.

— *Türk Dil Kurumuna hangi yılda Bilim Kurulu üyesi seçildiniz? Bilim Kurulu ve Yürütme Kurulu Üyesi olarak ne gibi çalışmalar yaptınız?*

— Türk Dil Kurumunda 1992 yılından beri, önce bilim kurulu üyesi daha sonra da yürütme kurulu üyesi olarak çalıştım. Aşağı yukarı 17–18 yıl bilim kurulu üyeliği yaptım. Son 12 yılda da yürütme kurulu üyesi olarak çalıştım. Bilim kurulunda 40 kişinin olduğunu biliyorsunuz. Kırk kişi içerisinde altı kişi, üçer yıllık süreyle Türk Dil Kurumunun her türlü faaliyetini yürütmek üzere, bilim kurulunca seçilir ve üçlü kararnameyle yani ilgili bakan, başbakan ve cumhurbaşkanının imzasıyla Resmî Gazetede yayımlanarak atanır. Böylece Türk Dil Kurumunda bu zamana kadar, İmlâ Kılavuzu komisyonu ve kongrelerin tertip komitesi üyesi olarak tamamında görev aldım. Türk Dil Kurumu, bizim dönemimizde gerçekten çok parlak bir çalışma dönemi geçirdi. Daha sonra bizim kanunumuzun birkaç maddesi iptal edilmmişti, yeni maddeler bir türlü çıkmadığı için, şu anda hiçbir seçim yapılamıyor. Yaptığımız çalışmaların sadece proje bazında olanları devam ediyor. Başkan ve birkaç uzman arkadaş dışında da çalışacak kimse yok. Yeni kanun çıkarsa çalışmalar ivme kazanır diye umuyoruz. Türk Dil Kurumunda yayınladığımız eserler içerisinde, benim de yayınlarım var. Özellikle metodoloji (folklor metodolojisiyle ilgili), Manas Destanı'yla ilgili yayınlarım oldu, makalelerim çıktı. Türk Dil Kurumunda benim yaptığım en önemli çalışmalardan birisi de Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi adıyla bir dergi çıkarmak oldu. Bu dergi senede iki defa olmak üzere çıkıyordu. Benim başkanlığım sırasında 14 sayı çıktı. Daha sonra idarî yapısı değiştirildi.

— *Yurt içinde ve yurt dışında hangi kuruluşların üyesi oldunuz? Bu kuruluşlarda ne gibi faaliyetler yaptınız anlatır mısınız?*

— Şu anda Türkiye'de Türk Dil Kurumu, İLESAM, Yör-Türk, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü gibi çalıştığım alanla ilgili birçok kuruluşun üyesiyim. Özellikle bunlar içerisinde Türk Dil Kurumu, İLESAM, Yör-Türk ve Türk Kültüründe faaliyetlerim oldu. Türk Dil Kurumunda yukarıda sözünü ettiğim, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisinin sorumluluğu bana verilmişti, yedi yıllık süre içerisinde, yılda iki defa olmak üzere bu dergiyi yayınladım. Türk dünyasıyla ilgili dil ve edebiyat bakımından en kapsamlı ve en zengin dergilerden biri oldu. Diğer taraftan Türk Dil Kurumunda 1997'de başlayıp günümüze kadar devam eden büyük bir projeyi de yürütmekteyim. Bu proje "Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesi'ne Aktarılması ve Yayınlanması Projesi"dir. Bu zamana kadar başta Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan olmak üzere bütün Türk bölgelerinden tespit ettiğimiz 300'e yakın destandan, her ülkedeki veya bölgedeki koordinatörler kanalıyla yaptığımız çalışmalar sonunda, bugün Kazakistan'dan elli, Kırgızistan'dan kırk sekiz, Özbekistan'dan da kırk beş destan ile diğer Türk boylarından da birer ikişer ciltlik olmak üzere destan hazırlandı. Bunlardan altı cilt yayımlandı. Toplam yüz kırk cilt olarak planladığımız bu proje yayımlandığı zaman gerçekten çok önemli bir destan külliyyatı ve gelecek kuşaklara önemli bir hazine bırakmış olacağız.

Faaliyette bulunduğum ikinci kurum ise Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü oldu. Enstitüye seçildiğim andan itibaren bütün faaliyetlerine katıldım. Gerek dergi gerek kitap yayınlarında gerekse diğer faaliyetlerde Türk kültürünün her alanında faaliyetlerim oldu.

Yör-Türk ise Türkiye'de bulunan Yörüklerin kültürel dayanışmasını ve özellikle de okuma imkânı olmayan Yörük çocuklarının tahsillerini, Yörük kültürünün canlandırılmasını gaye edinen ve bu yönde çalışan bir dernek. Ben de bu dernekte görev alıyorum. Bu konularda toplantılar yapılıyor. Toplantılar hem bir seminer hem bir kongre niteliğinde oluyor. Yör-Türk'ün çıkardığı derginin de yayın kurulu üyesiyim.

Yurt dışında ise PIAC (Uluslararası Altayistler Konferansı) dediğimiz ve merkezi şu anda ABD'de Indiana Üniversitesi'nde bulunan organizasyonun yirmi yıllık üyesiyim. Bu zamana kadar her yıl bir başka ülkede tertip ettiği kongrelerin büyük bir çoğunluğuna katıldım.

Bunun dışında ESCAS'ın (Avrupa Orta Asya Araştırmaları Konferansının) da üyesiyim. Bu kuruluş Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden katılan insanlarla her dört yılda bir büyük çaplı bir kongre yapar, ben de bunların bir kısmına katıldım.

Türkoloji alanı ile ilgili en eski kongrelerden biri olan, oryantalistler kongresinin dağıldıktan sonraki devamı durumunda olan ICANAS (Uluslararası Orta Asya ve Kuzey Afrika Araştırmaları Kurumu) üyesiyim. ICANAS hem Orta Asya hem de Kuzey Afrika'yı içine alan ülkelerin dil, edebiyat, kültür ve tarih konuları üzerinde araştırmalar yapan bir kuruluştur. Bundan iki dönem önce Budapeşte'de, bu yıl da Moskova'da yapılan kongrelerine katıldım. Moskova'daki katılımın, bildirili olarak 1300 civarında olduğunu söylersem, bu organizasyonun ne kadar büyük olduğunu daha iyi belirtmiş olurum.

Ciepo, Osmanlı ve Osmanlı öncesi Türk kültürünü ve tarihini inceleyen bir dernektir. Bu derneğin de üyesiyim.

Bunun dışında, MESS diye bilinen, merkezi ABD'de olan Orta Asya Araştırmacıları ile ilgili bir kuruluşun da üyesiyim. Ayrıca "Amerika ve Kanada Türkologları Derneği" üyesiyim. Son derece faydalı çalışmalar yapan bir dernek. Bu derneğin bütün yayınları bana geliyor. Kanadalı ve Amerikalı dışında çok az sayıda üye kabul ediliyor.

— *Yurt içinde Türk kültürüyle ilgili kurum ve kuruluşlarla (Valilik ve Büyükşehir Belediyesinde) ne gibi kültürel faaliyetler gerçekleştirdiniz?*

— İzmir Valiliği, daha önce "Büyük Öğrenci Projesi"yle Türk dünyasından gelen öğrencilerle ilgilenmek üzere bir koordinatörlük kurmuştu. Bu koordinatörlük öğrencilerin çeşitli sosyal, bireysel, hatta ekonomik problemlerinin çözülmesine yardım edecekti. Bu koordinatörlükle, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü olarak uzun yıllar, koordineli olarak çalıştık. Fakat bundan önceki valimiz Sayın Alaattin Yüksel zamanında, biz hizmetleri resmî bir dernek kanalıyla yapalım, dedik ve "Türk Dünyasına Hizmet Derneği" adıyla valilik merkezinde bir dernek kuruldu. Bu derneğin ilk başkanı ben oldum, şu anda da onursal başkanı olarak görev yapıyorum. Dernek, özellikle araştırma için ülkelere gidecek yüksek lisans ve doktora öğrencilerimize, maddî destek sağlamaktadır. En önemlisi de çeşitli devlet kuruluşlarındaki misafirhanelerin yüzde on kontenjanından doktora öğrencilerimizin (öncelikle evli olanlar) yararlanmasını sağlamıştır.

Burhan Özfatura'nın Büyükşehir Belediye Başkanlığı zamanında, Büyükşehir Belediye Başkanlığı Başkanışmanlığına atanmıştım. Bu başkanışmanlık kararı üniversite yönetim kurulundan geçerken, görevlendirmenin ücretsiz olmasını istedim. Fahrî bir hizmet olsun diye düşündüm. O dönemdeki önemli hizmetimiz, öğrencilerimize belediyeye ait taşıma vasıtalarından ücretsiz faydalanma imkânını getirmek oldu. Bu kararla 7-8 yıl kadar öğrencilerimiz belediye imkânlarından faydalandılar. Ayrıca belediyeden her ülkenin çeşitli millî günlerinde, gezilerinde, bir takım etkinliklerinde çeşitli imkânların sunulmasına da aracılık ettim. Belediye başkanı değişince bu merkez kapatıldı. Yeni büyük şehir belediye başkanı Sayın Aziz Kocaoğlu'nun bu merkezi yeniden açacağını ve hizmetlerin kaldığı yerden devam edeceğini ümit ediyoruz.

— *Bugüne kadar yurt içinde ve yurt dışında almış olduğunuz ödüller nelerdir?*

— Yurt içinde bu zamana kadar ellinin üzerinde ödül aldım. Bunları saymaya gerek yok. Bunlar arasında benim için çok önemli olan ve ayrı bir değer ifade edeni, 1998'de Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in vermiş olduğu "Cumhurbaşkanlığı Türk Dünyasına Hizmet Ödülü"dür. Bu ödülün, en hoşuma giden tarafı da plâketin bir Orhun Kitabesi reproduksiyonu olmasıydı.

Yurt dışındaki ödüllerime gelince, özellikle Türk dünyasından pek çok ödül aldım. Bunların içerisinde Azerbaycan'da, Devlet Üniversitesi'nce verilen fahri doktora payesi, yine Azerbaycan Asya

Üniversitesi'nden fahri profesörlük payesi ve Türkmenistan'ın en büyük ödülü olan Mahtum Kulu'nun adına verilen "Büyük Mahtum Kulu Ödülü". Yine Türkmenistan'da Sayın Cumhurbaşkanı Türkmenbaşı tarafından verilen "Vatan Sevgisi Nişanı", Kırgızistan'dan ve Kazakistan'dan ise benim için gerçekten özel bir yeri olan Kazakistan Sosyal Bilimler Akademisinin akademikliği ve Kırgızistan Akademisi akademikliği benim için özel ödüller olmuştur. Ayrıca Kırgızistan'da Çu Üniversitesinin fahri doktorası ve Sayın Askar Akayev'in "Manas Bin Yılı" dolayısıyla vermiş olduğu "Büyük Manas Bin Nişanı" benim için Kırgızistan'dan aldığım çok değerli ödüllerdir. Bunların dışında yine o ülkelerde bazı küçük derneklerin vermiş olduğu bir takım ödüller vardır.

— *Türkiye'deki kültürel çalışmalar hakkında genel bir değerlendirme yapar mısınız?*

— Kültürel faaliyetler çok sık olmasına rağmen, genişleyemiyor, aynı adamların tekrar ettikleri faaliyetler gibi gözüküyor. Bakıyorsunuz ödüller veriliyor, jürileri de ödül kazananlar da hep kendi arasında değişiyormuş gibi görünüyor. Dolayısıyla da kültürel faaliyetlerin toplum üzerindeki etkileri güçlü değil. Büyük yazarlarımız bile, ancak basın desteklerse daha kolay şöhret oluyor, eserlerini o zaman rahat bastırabiliyor ve rahat satabiliyorlar. Bunu nasıl kırarız dersenez, bu konuda basın yayın organlarımıza, özellikle de televizyona, çok büyük bir iş düşüyor. Günümüzde televizyon programları o kadar yozlaştı ki zamanımızı katleden programlar, kültür programlarının yerini aldı. Öyle ki kültürün tahtına, televole kültürü oturdu. Televizyonlarımızın kültürü ciddiye alması ve kültürel faaliyetlerin ayrı programlar hâline getirilmesi gerekiyor. Eskiden radyolarda radyo tiyatrosu adıyla kültür programları vardı. Televizyonlarda da tiyatro eserlerinin oynandığını hatırlıyorum. Son zamanlarda yok denecek kadar azaldı. Bunun çoğaltılması lazım, seyirci neyi verirsiniz onu alır, ona alışır. Eğer siz devamlı magazin verirsiniz, bir müddet sonra magazin kültürü oluşturunuz. Kaliteli programlar yerine, varoş konuşmalarının, argosunun, bozuk Türkçenin ağırlıkta olduğu filmler ve diziler çekerseniz, halkın kültür seviyesini yükseltmeniz hatta korumanız mümkün değildir. Bu bakımdan Türkiye'deki kültürel faaliyetleri plansız, programsız buluyorum. En önemlisi de Türk kültürünü dışarıda tanıtacak faaliyetimiz yok denecek kadar az. Bunun acısını çeşitli uluslar arası toplantılarda hem kültürel hem siyasal boyutlarda çekiyoruz. Bunun mutlaka düzeltilmesi gerekmektedir. Bunun için aydınım diyen her Türk'ün bu konuda kendisini görevli sayması ve ona göre hizmet etmesi gerektiğini düşünüyorum.

— *Türkçenin bugünkü durumu hakkında ne düşünüyorsunuz?*

— Kültürle dil birbirinden ayrılamaz. Bir ülkede gördüğümüz, duyduğumuz her şey, o ülkenin dili, kültürü ve eğitimi hakkında bir fikir verir. Bu bakımdan Türkçe de magazinden kötü etkileniyor. Bir de magazin üstüne, taklitçilik, yozlaşma, kendinden kaçış, kendi kimliğini inkâr, onun yerine daha geniş çaplı kimliksizlik diyebileceğimiz bir yöne doğru gidiş, söz konusu. Bir dönemde nasıl Arapça ve Farsçanın tesiri olmuşsa bugün de bu dillerin yerine, İngilizce başta olmak üzere, batı dilleri alıyor. Ayrıca Türkçenin kullanımındaki yanlışlıklar artık tedavi edilemeyecek boyutta bir hastalık hâline gelmiş durumdadır. Bu konuda spikerlerimiz, basın yayın organlarımız hiç özen göstermiyorlar. Spikerler eskiden Türkçeyi en iyi konuşan, en iyi diksiyonu olan kişiler arasından seçilirken, bugün bir güzellik yarışmasını kazanmış olanlar arasından seçilmeye başlandı. Bunların yarattığı trajikomik durumlar da maalesef Türkçeyi etkiliyor. Ayrıca eğitimimizdeki test sistemi, metnin içine girememe, okumama gibi bir takım yan tesirler de Türkçeyi tahrip eden, Türkçeye zarar veren başka sebepler olarak sayılabilir.

— *Küreselleşme ve AB, Türk kültürünü olumlu veya olumsuz hangi yönlerde etkilemektedir?*

— Küreselleşmenin pek çok boyutu vardır. Bunlardan bir tanesi ve çok sık telaffuz edileni şu: ABD eski emperyalist düşüncelerini yeni bir terminolojiyle dünyaya kabul ettirmek istiyor. Küreselleşme, yani bütün dünyayı ortak bir değerle birleştirme iddiası ve gerektiği takdirde bunu zorla yapmak eğilimi görülüyor. Buna bir yaklaşım olarak reddetmeyi seçmek bana mantıklı gelmiyor. Dünyayı saran bu akıma karşı durabilir miyiz? Yani akıntıya karşı yüzmeye ne kadar gücümüz yeter? İkinci yaklaşım olarak küreselleşme bir gerçek gibi kabul edilip, ona göre yeni planların, yeni politikaların oluşturulmasıdır. Ben

bu ikinci görüş taraftarıyım. Yani biz istesek de istemesek de küreselleşme dünyayı sarmış durumda. O hâlde öyle bir politika üretmeliyiz ki hem millî kimliğimiz ve bütünlüğümüz yaşasın, hem de küreselleşmeye ayak uydurabilelim. Yani malzemesi bizden olsun ama teknolojisini bu küreselleşme dediğimiz kavramın içinden alalım. İlk resmî başlangıcı 1826 kabul edersek, biz aşağı yukarı XIX. yüzyılın başlarından beri Avrupalılaşıma çabası içerisindeyiz. Bunun için de maddî ve manevî çok çeşitli faaliyetler, fedakârlıklar yaptık. Eğer bunu başarabilirsek Avrupa kervanı içerisinde bir müddet sonra kendi kültürümüzle, kendi kimliğimizle ve kendi varlığımızla bulunmanın imkânlarını algılayacağız, belki komşumuza baka baka biz de bazı şeyleri yeniden öğreneceğiz. Var olmayı öğreneceğiz, kültürümüzü yaşatmayı öğreneceğiz. Buradayken çok daha liberal olan hatta ve hatta milliyetçiliğe karşı görünen insanların Avrupa ülkelerine gittiklerinde mantıklı milliyetçilik diyebileceğimiz bir çizgiye geldiklerini gördüm. O zaman ben de diyorum ki bu bir kervansa, bu kervanda bizim de yükümüz, bizim de katkımız bulunsun. Biz de bu kervanın içinde bulunalım, ama en sonda, itilen kakılan bir üye olarak değil, kervanın asli üyesi olarak bulunalım. Bu asli üyelik içerisinde ekonomimiz olsun, kültürümüz olsun, dilimiz olsun. Elbette ki pek çok olumsuz yönleri de olacak. Biz bulunduğumuz ortama çok çabuk uyum sağlayabilen bir milletiz. Nüfusumuzun genç olması, bizim için büyük bir avantaj. Bunu değerlendirebilirsek, bununla ilgili iyi politikalar üretebilirsek Avrupa Birliği de Avrupa kültürü de bize fazla zarar veremez. Ama kültürümüzü kaybeder ve bölünürsek, büyük sıkıntı çekeriz.

— *Sayın Hocam, meslek hayatınız boyunca topladığınız kitapları ne yapmayı düşünüyorsunuz? Bunların sayısı hakkında bilgi verir misiniz?*

— Kitaplarımın şu anda kesin sayısını ben de bilmiyorum, ama tahminim 20 bin civarında. Kitaplarımın büyük bir kısmını kurucusu olduğum enstitüye bağışlamayı düşünüyorum. Henüz resmîleştirmedim, en kısa zamanda bir protokolle Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsüne bağışlayacağım. Zaten bu kitaplar benim seçtiğim, benim topladığım mesleki kitaplar, Türk dünyasıyla ilgili kitaplar, büyük bir kısmı da 1984 yılından beri gidip geldikçe Orta Asya'dan, Türk cumhuriyetlerinden, Rusya'dan getirmiş olduğum kitaplar olduğu için, bir nevi özel ihtisas kütüphanesi durumunda. Şu anda kütüphanem, dergileri, ansiklopedileri, sözlükleri ve diğer kitaplarıyla, Türkiye'deki Türk dünyasıyla ilgili üç beş kütüphaneden biri olarak kabul edilebilir. Enstitüdeki çalışma alanları, toplama amacıma çok daha uygun olduğu için bu kütüphanemi enstitüme bağışladım. Kütüphanemde Ermeni meselesiyle ilgili olarak çok zengin bir arşivim oluştu. Bu arşiv kütüphanemizde ayrı bir yerde saklanıyor. Dolayısıyla Ermeni meselesi üzerinde çalışacaklar için büyük bir kolaylık sağlayacak epeyce kitap var. Dolayısıyla sadece Türk dünyası değil, Türkiye'nin meselelerine de ilgi duyan herkes buradan faydalanabilecek. Bu bakımdan da mutluyum. Çünkü topladığım kitapların amacına uygun kullanılması en büyük arzumdur.

— *Yapmayı isteyip de yapamadığınız işler var mı?*

— Her insanın pek çok ideali vardır. İdealler, ulaşılmaya çalışılan hedefler olarak tarif edilir. Bu yüzden, büyük insanlar, ideallerinizi yıldızlar kadar uzaklardan seçiniz ki daima yapabilecek işleriniz olsun, derler. Ben de ideallerimin bir kısmına ulaştım. Bir kısmına ulaşamadım. Mesela; Fransızca yerine İngilizce öğrenseydim çok daha faydalı olabilirdim, diye düşünüyorum. Bir başka yapamadığım şey de bir müzik aleti çalmaktır. Bir müzik aleti çalabilmeyi özellikle saz çalmayı çok isterdim. Zaman zaman da çiftlik hayatının beni mutlu edeceğini, dinlendireceğini düşünürüm.

— *Bugüne kadar pek çok yüksek lisans ve doktora öğrencisi yetiştirdiniz. Bunlar şu anda hangi kademelere geldiler, nerelerde çalışıyorlar?*

— Benimle lisansüstü çalışma yapan öğrencilerimin sayısı 50 civarında. Bu, bir profesör için övünülecek bir durum. Benim, öğrencilerime özellikle vermeye çalıştığım temel şey, bilmekten çok bilgiye ulaşmanın ve bilgiyi kullanmanın yollarını öğretmektir. Hocadan alınacak en önemli dersler bunlar olmalıdır. Şu kitabı oku da gel dediğiniz zaman öğrenci okumazsa, hoca o kitabı zorla okutamaz.

Ne yaparsanız yapın eğer öğrencinin içinden gelmiyorsa, akademik hayatı benimsememişse, iyi bir akademisyen olamaz. Bütün bunlara rağmen şu anda benim yetiştirdiğim 4 profesör, 3 doçent bulunmaktadır. Bunlara ek olarak 21 doktor ve 28 yüksek lisans tez danışmanlığım var. Şu anda devam eden 10 öğrencimi de eklersek, toplam olarak 60'ı aşan bir kadro oluşacaktır; bu sayı Türkiye'deki bazı bilim dallarının bütün kadrosu kadardır. Bir başka sevindirici taraf da, şu anda üniversitelerimizin birçoğunda öğrencimin bulunmasıdır. Çanakkale'de, Bursa'da, Manisa'da, Denizli'de, Yozgat'ta, Muğla'da, Erzurum'da ve çevre üniversitelerde, kardeş üniversitelerde hepsi son derece başarılı hizmetler veriyorlar. Türk dünyasında da Kazakistan'da, Kırgızistan'da, Türkmenistan'da, Tataristan'da hatta Almanya ve İngiltere'de çeşitli üniversitelerde çalışıyorlar ve oralarda da başarılı görevler yapıyorlar. Bundan büyük bir mutluluk ve gurur duyuyorum.

— *Sayın Hocam, son olarak Türk halk bilimi alanına ilgi duyan ve bu sahada çalışan çok genç bilim adamlarına nasıl bir yol izlemelerini tavsiye edersiniz?*

— Dünyada her bilim alanında yöntem, çok önemli, hatta birinci derecede önemli unsurdur. İlimde ilk ayak kabul edilir. Bu soruya vereceğim cevabın ilki herkesin bildiği, hemen hemen her bilim dalında her hocanın söyleyebileceği şeyler, ikincisi de 35-40 yıllık tecrübenin verdiği birikimlerdir. Birincisinde, yani bütün dünyada söylenebilecek olanın başında, alanını sevmek gelir. Eğer alanınızı sevmiyorsanız, başarılı olma şansınız yok demektir. İkincisi, mutlaka alanın temel kitaplarına sahip olmaktır. Bu eserler aynen cebimizdeki para gibidir. Nerede, ne zaman ve nasıl lazım olacağı hiç belli olmaz. Hiç ummadığınız bir yerde karşınıza çıkar, o anda yanınızda yoksa hem mahcup olursunuz hem de başarınız engellenir. Tabii, bunların hepsinden önemlisi çalışmaktır. Bilimsel çalışmada süreklilik esastır. Eğer sürekli ve programlı çalışırsanız, başarı mutlaktır. Sürekli çalışmazsanız akademik hayatı kaldıramazsınız. Çünkü akademik hayat, sürekli çalışmayı gerektirir. Bir yerde ara verirsiniz tekrar aynı yerden başlayamazsınız, aynı yerden başlayabilmeniz için sürekliliği sağlamanız lazımdır. Üçüncü olarak, yine her bilim dalı için geçerli olacak bir tavsiye, yeterli zihinsel kapasiteye sahip olmak ve merak duymaktır. Merak, bilimsel çalışma için çok önemli bir itici güçtür. Bizim alanda çalışacak olanlar için de zeki ve meraklı olmak şarttır. Bir başka tavsiyem de bilim adamının hedeflerinin olmasıdır. Bunu şöyle açıklayabilirim. Önce bir ana hedef seçilmeli ve bu hedefe gidebilmek için de pek çok ara hedefler olmalıdır. Hayat boyunca bu çizgiden sapılmamalıdır. Sonunda mutlaka başarı kazanılır.

Böyle bir röportajı düşündüğünüz için her ikinize de teşekkür ederim. Benim bıraktığım yerden sizler devam edeceksiniz. Bu bir bayrak yarışıysa, yakın bir gelecekte bayrağı sizler teslim alacaksınız. Bu söylediklerim elbette sizlerin şahsında bütün öğrencilerim için geçerlidir. Sizler de sizden sonra geleceklere benzer şeyler söyleyecek, kendi tecrübenizi aktaracaksınız. Sanki veda konuşması gibi oldu, ama veda etmiyorum. İnşallah bundan sonra yine birlikte çalışmaya devam edeceğiz. Daha çok eserler vereceğiz. Asıl eser verme zamanımız şimdi başlıyor. Sizin enerjiniz, bizim bu zamana kadar olan tecrübemiz ve birikimimizle birleşecek, böylelikle Türkiye'ye ve Türk dünyasına yeni eserler, yeni bilim adamları kazandıracağız. Arkama baktığımda, iftihar edeceğim bir ekibin olduğunu görmenin mutluluğunu yaşayacağım.